

John Esposito, Milyarlarca Müslümanın Sesine Kulak Vermek, 11 Kasım 2006, Üsküdar, İSTANBUL

Amerikalı meşhur İslâm araştırmacısı Prof. Dr. John Esposito¹ 11 Kasım 2006 tarihinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nde "Milyarlarca Müslümanın Sesine Kulak Vermek" başlıklı bir konferans verdi. Konuşmasında Gallup Uluslararası Kamuoyu Araştırmaları Enstitüsü'nün² yaptığı aynı başlıklı araştırma projesinin sonuçlarını yorumlayan Esposito, 11 Eylül 2001 öncesinde XXI. yüzyılın İslâm yüzyılı olacağı düşünülmekte iken, ma'hûd tarihin birçok anlayışı değiştirdiğini vurguladı. VII. yüzyılda İslâm'ın ortaya çıkışından itibaren Batı'nın, İslâm'a yönelik tehdit algısının değişmediğine değinen Esposito, 11 Eylül sonrasında Batı'nın İslâm dünyasını tehdit olarak görmesinin yanı sıra, İslâm dünyasının da Batı'nın savaşının sadece teröristlere yönelik olmadığı görüşünü benimsediğini ifade etti. Dolayısıyla Esposito'ya göre Huntington'un altını çizdiği medeniyetler çatışması bu tarihle başlatılmış gözükmektedir.

Esposito, İsrail-Filistin, Irak olayları ile Ortadoğu haritasının yeniden çizilmeye çalışıldığı son dönemde, Amerikan ve İngiliz politikalarının akan kanı durdurmada yetersiz kalmasının durumu düzeltmekten ziyade kötüleştirdiği kanaatinde olduğunu ifade etti. Şiddet ve terör olaylarının tek taraflı olmadığını, 11 Eylül sonrasında İslâm dünyasında Amerikan karşıtlığı artarken, Amerika ve Avrupa'da 'İslamofobia/İslâm korkusu'nun arttığını ifade etti. Esasen 1993'te Müslüman-Hıristiyan Karşılıklı Anlayış Merkezi'ni kurduğunda amacının İslâm'ın Batı'da bir tehdit şeklinde algılanmamasını temin olduğunu fakat on üç yıl sonra bugün Batı'da İslâm'ın tehdit biçiminde algılandığını belirtti. "Bu durumda ne yapılmalı?" sorusuna, yapılan genellemelerin kontrol

edilmesi gerektiği ve bunun ise ancak nitelikli bir anket çalışmasıyla mümkün olabileceği şeklinde cevap verdi. Bu bağlamda Gallup Dünya Anketine³ işaretle bulunduktan sonra bu anketin İslâm dünyası üzerine "Beni duyuyor musun? Bir Milyar Müslümanın Sesine Kulak Vermek" başlıklı bölümünden pasajlar sunarak konuşmasına devam etti.

Araştırmanın genel sonucu olarak; çatışmanın İslâm ile Batı arasında değil, Müslümanlarla Amerikan dış siyaseti arasında olduğunu ifade etmesinin akabinde konuşmacı, araştırmanın İslâm dünyasına dair bölümünün detaylarına indi. Soruların genel başlıklarını; "Amerikalılar ve Müslümanlar birbirleri hakkında ne söylemektedirler?", "Birbirlerinde bulunan hangi özelliklerine hayranlık duymaktadırlar?", "Her iki guruptaki insanı karşı tarafın hangi yönü endişeye sevk etmektedir?", "Her grup karşı tarafın neyi yapmasını beklemekte ve ümit etmektedir?" şeklinde sıraladıktan sonra "Batı ne yapabilir?" sorusuna Müslümanların, İslâm'a karşı daha fazla saygı gösterilmesini istediği şeklinde cevap verdiğini dile getirdi. Bu bağlamda Batı'nın, Müslümanların, karikatür olayına reaksiyonunu aşırı bulmasına değinerek, aslında bunun Batılılar tarafından İslâm'a karşı sürekli işlene gelen bir hata olduğu yorumunda bulundu.

Araştırmaya göre, Müslümanlar "Amerikalıların hangi davranışlarından endişe duyuyorsunuz?" sorusuna "Amerikalıların Müslümanları sevmemeleri ve İslâm'ı aşağılamaları" şeklinde verdikleri haklı cevaba karşı Amerikalıların, "Müslümanların hangi yönlerinden hoşlanıyorsunuz?" sorusuna, "Hiçbir şeylerinden" diye cevap vermelerinin tepkiselliğini ifade etti. Buna karşılık Müslümanların "Amerikalıların hangi yönüne hayranlık duyuyorsunuz?" sorusuna, ancak çok az bir kesimi "Hiçbir şeylerine" cevabını vermiştir. Aşırılık ve radikalizmlerinden hoşlanmamaları konusunda ise her iki kesimin de hemfikir oldukları gerçeği araştırmada ortaya çıkmıştır. Amerikalıların Müslümanları algılayışlarındaki en önemli problemi kadın ve cinsler arasındaki eşitlik meselesi olarak tespit eden Esposito bunun Müslüman kadınların %50'si için sorun teşkil etmediğini de vurguladı.

Amerikalıların, Müslümanların demokrasi ve özgürlük sebebiyle kendilerinden hoşlanmadıklarını düşünmelerini eleştiren Esposito, aynı değerlerin Müslümanlar için de önem arz ettiğinin altını çizdi. Nitekim Amerikalıların %48'i kendilerinin siyasî sistem, eşitlik ve özgürlüklerini beğenirken Müslümanlar da bu konuda onlara katılmaktadır. Buna karşın demokrasi hususunda samimi olmadığı ve Amerikanın çifte standart uyguladığının düşünüldüğüne işaret eden Esposito, bunun I. Bush yönetimi dönemindeki bir Dışişleri Bakanlığı bürokratinin bir konuşmasında ifade ettiği '*demokratik istisnacılık*' kavramını gündeme getirdiğini belirtti. Yani Amerika demokrasiyi destekleyecek

¹ Çağdaş İslâm dünyası üzerine yaptığı pek çok çalışmayla ülkemizde de tanınan Esposito, Müslüman dünyaya karşı ılımlı yaklaşımlarıyla dikkat çekmektedir. Georgetown Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve aynı üniversitede bulunan Center for Muslim-Christian Understanding adlı merkezin de başkanlığını yürütmektedir.

² Prof. Dr. George Horace Gallup (1901-1984) tarafından 1947'de Princeton'da kuruldu.

³ Anket sonuçları için bkz. John L. Esposito, Dalia Mogahed, "What Makes A Muslim Radical", *Foreign Policy*, November 2006, http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3637

ancak Ortadoğu ve Müslümanları bundan istisna edecektir. İşte bu yaklaşım, Müslümanların Amerika'yı ikiyüzlü şeklinde nitelendirmelerine sebep olmaktadır. Fakat Avrupa hakkında aynı düşünceler söz konusu değildir. Öte yandan teknoloji hususunda da aynı ikiyüzlülüğe muhatap olduğuna işaret eden Esposito, gerek Müslümanlar gerekse Batılar için ortak değer olan demokrasi ve teknolojinin Batı tarafından Müslümanlarla paylaşılmak istenmediğini ifade etti.

Müslümanların Batı karşıtı tavrının daha ziyade Bush'a yönelik olduğunu belirten Esposito, Blair'in Bush'u izlediğini, ancak diğer Batılı başkanların ciddi bir eleştiriye tâbi tutulmadığını ifade ederek, araştırmanın sonuç bölümüne geçti.

Anketteki "Ne yapılmalı?" soruna Amerikalılar, Müslümanlarla ilişkisinin artırılması şeklinde cevap verirken, Müslümanlar karşılıklı saygıya dikkati çekmiştir. Amerikalıların eğitim, iletişim ve halkla ilişkileri kullanılarak İslâm dünyasında Amerikan algısının düzeltilmesi gerektiğini vurgularken Amerikan dış politikasının değişmesinin gerektiğinden hiç bahsetmemeleri gerçeğinin altını çizen Esposito, Müslümanların Batı'nın İslâm'a daha saygılı, İslâm ülkelerine müdahil değil fakat destekçi, âdil bir tavır sergilemesinin gerektiği kanaatinde olduğunu belirtti. Amerikalıların kaygıları hususunda da gayet olumlu bir yaklaşım sergileyen Müslümanlar, aşırılığa onlarla aynı tepkiyi göstermektedir. Bu da Müslümanların özeleştiriyeye daha açık olduğunu göstermektedir.

Müslümanların ve Amerikalıların görüşbirliği sergilediği hususları; bazı konularda yanlış yapıldığını kabul etme, diyalogu artırma ve birbirini anlamaya çalışma, aşırılığın bir problem olduğu şeklinde sıralayan Esposito, Müslümanların özellikle aşırılık noktasında sorumluluk almasına karşın Amerikalıların dış politika meselesini tartışmaya yanaşmadıklarını, kendilerini iyi tanımanın meseleyi çözeceğini düşündüklerini ifade etti. Oysa Amerika'da Müslümanların sivil hak ve özgürlükler noktasında da Amerikanın varlığını kabul etmediği bazı problemleri bulunmaktadır. Öte yandan Müslümanlar ve Amerika arasındaki diyalogda, bazı meydan okumalar bulunmakta ve küreselleşmeyle başlayan bir birbirinden bağımsız olamama, Batı'da büyük bir azınlık hâline gelen Müslümanlar gibi meseleler yer almaktadır.

"Ne yapılmalı?" sorusunun ikinci cevabını "Bir Yahudi-Hıristiyan-Müslüman medeniyeti vurgulanmalı ve desteklenmelidir ki bu yapılmaktadır." şeklinde veren Esposito, bunun için her dinin müntesibinin kendi içindeki aşırılara karşı mücadele etmesinin ve ortak değerlerin vurgulanmasının gerekliliğine işaret etti. Bundan sonra da yapılacak en iyi şeyin müşterek çıkarların tespiti olduğunu dile getirdi. Bu diyalog esnasındaki en büyük problemi, genellemelere gidilerek çeşitliliğin gözardı edilmesi olarak tespit eden Esposito ikinci olarak Müslüman elit içerisinde ve yönetimde mes'uliyeti kabul eden,

eleştiriye açık bir kesiminin gerekliliğini vurguladı. Esposito, tehlike tespit edilirken bunun radikal kökten dinci kesimden kaynaklandığının vurgulanmasının önemine dikkat çekerken, bu grubun dışındakileri anlarla aynı kefeye koyarak genellemelere gitmenin sakıncasını belirtti. Ona göre radikal kökten dincilerin yanı sıra diğer bir tehlike unsuru da seküler radikallerdir. Bunlar da diğerleri gibi dar, dışlayıcı ve uzağı göremeyen bir bakış açısına sahiptirler: Her iki gurup da karşı tarafın kendisini, dünya görüşünü ve hayat tarzını tehdit ettiğini savunmaktadır. Bu durumda ortaya dinle pek de alakası olmayan bir çatışma çıkmaktadır.

Diğer taraftan Amerikan dış politikasında yeni muhafazakârların ve bunların Amerika dışındaki algılanış şeklinin oluşturduğu tehditten söz eden Esposito, Hırvatların Müslüman olmadıkları hâlde Amerikan dış politikasından nefret ettikleri örneğini verdi ve Amerika'dan beklenenin askerî güç kullanarak ve başka ülkelere müdahale ederek değil; örnek olarak ve diplomasi yoluyla liderliğini gerçekleştirmesi olduğunu ifade ederek konuşmasını bitirdi.

Saliha KIZILKAYA

MÜ İlahiyat Fakültesi, İSTANBUL